

## САМООРГАНІЗАЦІЯ У НАВЧАЛЬНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ КУРСАНТІВ ВИЩИХ ВІЙСЬКОВИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ ЯК ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНА ПРОБЛЕМА

*В статті висвітлені основні погляди на самоорганізацію навчальної діяльності курсантів вищих військових навчальних закладів.*

*Ключові слова: самоорганізація, самонавчання, навчальна діяльність.*

*В статье представлены основные взгляды на самоорганизацию учебной деятельности курсантов высших военных учебных заведений.*

*Ключевые слова: самоорганизация, самообучение, учебная деятельность.*

*The article presents the basic views for learning activity self-organization of the cadets of Higher military educational establishments.*

*Key words: self-organization, self-education, learning activity.*

Потреба Збройних Сил України у військових фахівцях, що були б здатні самоудосконалюватися у професійній діяльності, постійно зростає. Основою процесу підготовки таких фахівців може розглядатися формування у курсантів та слухачів вищих військових навчальних закладів культури самоорганізації навчальної діяльності, яка виявляється, насамперед, в творчому підході до будь-якого виду діяльності, її самостійній організації, відповідальності за себе й результати власної діяльності, а також у прагненні до самоудосконалення, до пізнання самого себе та надбання навичок, що сприяють підвищенню рівню самоорганізації та ведуть до самовизначення й самоудосконалення у професійній діяльності.

Для того, щоб визначити можливі шляхи вирішення проблеми формування культури самоорганізації навчальної діяльності, необхідно уточнити сутність основоутворюючих понять: навчальна діяльність, самоорганізація, а також визначити місце і роль самоорганізації у навчальній діяльності курсантів вищої військової школи.

Навчальна діяльність – це основний вид діяльності курсантів. При цьому умови навчання у вищому військовому навчальному закладі вимагають від курсантів значно вищого рівню володіння самоуправління навчанням, ніж шкільні умови навчання. У зв'язку із цим проблеми активізації й оптимізації самокерованої навчальної діяльності курсантів вищих військових навчальних закладів потребують підвищеної уваги до себе з боку дослідників.

Навчальній діяльності студентів і курсантів та питанням пошуку ефективних шляхів її активізації присвятили свої дослідження багато вчених, зокрема, С.І.Архангельський, Ю.К.Бабанський, Д.Н.Богоявленський, В.А.Вединапина, П.Я.Гальперин, В.В.Давидов, А.В.Занков, В.Я.Кан-Калик, Ю.А.Конаржевський, Н.В.Кузьміна, В.Я.Ляудіс, А.К.Маркова, Н.А.Менчинська, А.Я.Кайн, Г.П.Неминуций, А.В.Непомнящий, П.І.Підкасистий, В.П.Сімонов, С.Д.Смирнов, Н.Ф.Тализіна, Н.Н.Тулькібаєва, А.В.Усова, Д.Б.Ельконін, Н.М.Яковлева та інші.

Ю.К.Бабанський визначає навчальну діяльність як «систему пізнавальних дій того, хто навчається, спрямованих на вирішення навчально-виховних задач, ... в ході навчання відбуваються узагальнення, аналізуються зв'язки й засвоюються відкриті у науці закони і закономірності»[2]. На відміну від Ю.К.Бабанського, більшість вчених трактують поняття навчальної діяльності дещо ширше. На думку П.І.Підкасистого, в процесі навчальної діяльності «учні не тільки засвоюють знання і вміння за предметом, але й оволодівають способами дій у відношенні засвоюваного предметного змісту». Тієї ж думки дотримується В.В.Давидов[6], а також В.Н.Донцов [7], якими навчальна діяльність конкретизується як багаторівнева система, що включає активні форми регуляції і перетворення різних систем мета знань – знань про засвоюване знання та про сам процес навчання.

Дійсно, під час навчання у вищому військовому навчальному закладі курсанти мають не тільки свідомо засвоїти наукові знання, але й оволодіти вміннями і методами

їх самостійного пошуку та творчого застосування на практиці. Отже, згідно наведених визначень, в структурі навчання можна виділити наступні компоненти: мету навчання, визначену потребами й мотивами тих, хто навчається; навчально-пізнавальну діяльність тих, хто навчається, яка має певний зміст; знання, вміння і навички, за допомогою яких відбувається оволодіння науковими знаннями й способами застосування їх на практиці.

В наведених визначеннях навчальної діяльності, на наш погляд, наведено вкрай нечітка вказівка на наявність в структурі навчання ще одного, дуже важливого компоненту, що перетворює того, хто навчається, з об'єкта на суб'єкт навчання, і є потужним джерелом його навчально-пізнавальної активності. Цей компонент – система самокерування навчанням, основною складовою якої є самоорганізація навчальної діяльності.

Здійснюючи своє дослідження в рамках концепції переведення учня з позиції об'єкта навчання в позицію суб'єкта навчальної діяльності, заснованої на базисному принципі сучасної дидактики – принципі свідомості й активності у навчанні ми проаналізували ряд наукових досліджень, присвячених проблемам формування навчальної діяльності студентів та курсантів вищих навчальних закладів та проблемам її активізації в рамках цієї ж концепції. При цьому слід відмітити, що в той час як проблеми активізації навчальної діяльності студентів технікумів, коледжів, вищих навчальних закладів розглянуті у багатьох дослідженнях, то проблемам активізації навчальної діяльності курсантів вищих військових навчальних закладів до останнього часу уваги приділялося значно менше. Зрозуміло, що багато положень, що застосовуються до студентів, можуть бути застосовані й до курсантів. Разом з тим існують достатньо суттєві відмінності як у цілях і задачах, так і в організації навчального процесу, що обумовлено військовою специфікою.

Аналіз названих вище досліджень підтвердив наш висновок про те, що вміння самоорганізації навчальної діяльності – найважливіший елемент в структурі навчальної діяльності курсантів і студентів вищих навчальних закладів, який багато в чому визначає її ефективність і результативність.

Концепція навчальної діяльності являє собою один з основних підходів до процесу навчання у радянській та пострадянській психології та педагогіці. При даному підході навчання розглядається не тільки як зміна й перетворення предмету, що здійснюється тим, хто навчається, під час його засвоєння, але й, головним чином, як зміна самого учня. Навчальний процес не зводиться лише до передачі учневі й засвоєнню ним певного об'єму знань, а включає також елементи самоуправління навчальною діяльністю з боку тих, хто навчається, під час якого відбувається їх перетворення в суб'єктів діяльності (В.В.Давидов, А.К.Маркова та ін.). Згідно з теорією навчальної діяльності, найбільш успішне засвоєння знань і вмінь здійснюється при оволодінні всіма компонентами навчальної діяльності, до числа яких відноситься самоорганізація. Формування культури самоорганізації розглядається як перехід від зовнішньої організації й контролю навчального процесу з боку викладача до самоорганізації з боку того, хто навчається, на основі процесу інтеріоризації зовнішніх дій у внутрішні.

Багато вчених, що працюють у руслі теорії задачного навчання (Г.А.Балл, Д.Н.Богоявленський, В.М.Глушков, А.І.Загвязинський, І.Я.Лернер, Н.В.Кузьміна, Л.М.Фрідман тощо), пов'язують навчальну діяльність з постановкою і вирішенням навчально-пізнавальних задач. При такому підході до трактування навчальної діяльності ефективність навчальної праці курсанта багато в чому залежить від того, як він під час вирішення навчально-пізнавальної задачі вміє само організувати, проаналізувати відповідну задачу, оцінити якість власного рішення, його переваги та вади, іншими словами, вміє самостійно раціонально організувати, оцінювати, контролювати й корегувати власну навчальну діяльність.

Інша достатньо велика група вчених (С.І.Архангельський, В.П.Беспалько, Є.П.Бочарова, Ю.В.Кричевський, Ю.Н.Кулюткін, Є.І.Машбіц, Т.І.Шамова тощо) підходять до визначення сутності навчальної діяльності з позицій теорії управління. Вони трактують процес навчання як складну динамічну систему, в якій діяльність того, хто навчається, відбувається за схемою: отримання інформації, її переробка, отримання інформації про хід пізнавальної діяльності,

внесення в діяльність певних коректив на підставі наявного запасу знань чи додаткової інформації, нове отримання інформації про хід діяльності і таким чином далі, поки не буде досягнута пізнавальна мета. При цьому, для того, хто навчається процес навчання є результатом його внутрішньої активності, й може здійснюватися тільки за умови, що він буде сам керувати власною пізнавальною діяльністю.

З точки зору теорії управління в дидактиці процес навчання у вищому навчальному закладі має бути організований таким чином, щоб курсанта перевести з позиції об'єкта в позицію суб'єкта управління собою та власною навчальною діяльністю (самоуправління). У такому разі він стає носієм всіх основних функцій управління, включаючи функції організації і контролю, які у випадку віднесеності їх до самого суб'єкта навчання приймають форми самоорганізації і самоконтролю.

В.Я.Ляудіс та його послідовники розробили інший концептуальний підхід до навчання – вони трактують навчальну діяльність як сумісну продуктивну діяльність (СПД) учасників навчального процесу – викладачів та студентів – щодо вирішення творчих завдань. Метою СПД є побудова у студентів механізмів саморегуляції навчання, засвоєної предметної діяльності та самих актів взаємовідносин й спілкування. У якості предмету СПД виступають узагальнені й усвідомлені способи діяльності навчання і норми взаємодії та спілкування під час навчального процесу. Продуктом СПД є самостійне висування учнем цілей навчання, цілей, пов'язаних із змістом засвоєної діяльності, регуляція особистісних позицій у партнерстві [19]. Самоорганізація і самоконтроль є, з точки зору психології, основними складовими саморегуляції особистості. Отже, даний підхід також ставить самоорганізацію і самоконтроль на одну з ключових позицій у структурі навчальної діяльності курсантів.

Виходячи з наведеного вище, ми будемо дотримуватися наступного визначення навчальної діяльності курсанта: це процес усвідомленої, цілеспрямованої, самокерованої діяльності курсанта щодо вирішення навчально-пізнавальних завдань, який включає також оволодіння необхідними для цього знаннями і вміннями, способами дії. Педагоги і психологи давно

дійшли висновку, що керований процес навчання більш ефективний ніж стихійний, а самокерований і самоорганізований – ефективніший за організований і керований ззовні.

Висловлене приводить нас до висновку про необхідність формування у курсантів вищих військових навчальних закладів вмінь самоорганізації, які є важливими компонентами самокерованої навчальної діяльності.

На основі сказаного вище можна зробити наступні висновки щодо самої постановки проблеми самоорганізації та її ролі у навчальній діяльності курсантів: 1) навчальна діяльність курсантів, як процес із завчасно заданим кінцевим результатом, має бути керованою; 2) навчальна діяльність курсантів у вищому навчальному закладі являє собою систему нескінченного ступеню складності, що потребує здійснення безперервного управління; 3) безперервне управління ззовні у реальних умовах навчання ускладнено, незважаючи на те, що у військових навчальних закладах є значно більше можливостей до здійснення цілодобової організації і контролю за діяльністю курсантів, ніж у цивільних ВНЗ, де здійснення такого управління практично неможливо; 4) безперервне управління з середини можливо тільки за наявності самої керівної системи, тобто розвиненої самосвідомості особистості та сформованості вмінь самоорганізації; 5) формування вмінь самоорганізації може відбуватися стихійно, але непередбаченою ефективністю. Таким чином, існує спосіб підвищення ефективності безперервного управління навчальною діяльністю курсантів в умовах вищого військового навчального закладу – впровадження серед курсантів системи самоорганізації навчальної діяльності, для чого необхідно цілеспрямовано й плановірно формувати в них навички культури самоорганізації навчальної діяльності.

Поняття «самоорганізація» є відносно новим для вітчизняної педагогіки і психології. Щоправда, А.С.Макаренко ще у 1925 р. у статті „Через працю і самоорганізацію до нового життя!” вперше вжив термін „самоорганізація”. Але в цьому випадку вона розглядалася в якості звичайного самоврядування колективу, а не як комплексне поняття особистісної самоактивності.

Проблема самоорганізації лише відносно нещодавно стала об'єктом наукових досліджень. Перші концепції розвитку систем, що само організуються, з'явилися в науці у 50-60-і роки ХХ ст. Сам термін виник у кібернетиці в 50-х роках, і вперше зустрічається у працях таких вчених, як Н.Вінер, А.Я.Лернер, В.Г.Пушкін, У.Ешбі та ін.. Самоорганізація в класичному кібернетичному змісті – це є процес структурування (впорядкування) системи, керованої з середини цієї ж системи, що відбувається у наслідок дії складових елементів системи [11].

У той же час на тлі філософських міркувань створена особлива галузь наукового знання – синергетика, покликана через міждисциплінарні дослідження виявляти загальні закономірності, висвітлювати механізми виникнення й становлення стійких структур та систем з хаосу. За синергетикою, поняття «самоорганізація» характеризує процес утворення, відтворення та удосконалення складної, динамічної системи, зв'язки між елементами якої мають не стійкий, а ймовірнісний характер. Важливе філософсько-методологічне значення для педагогіки як науки, що має справи з відкритими складними системами, мають ключові ідеї синергетики:

а) властивості самоорганізації загальні для всіх складноорганізованих систем, живих і неживих, за умови їх відкритості;

б) складно організованим системам не можна нав'язувати шляхи їх розвитку;

в) для складно організованих систем частіше за все існують декілька альтернативних шляхів розвитку, що дає можливість вибору найбільш оптимальних шляхів;

г) знаючи тенденції самоорганізації системи, можна оминати помилки та прискорити еволюцію системи;

д) майбутній стан системи немов би організує, формує, змінює її сучасний стан [15].

У 60-ті роки ХХ століття питання самоорганізації особистості почали розглядатися і в педагогічній науці. Так, В.О.Сухомлинський в статті „Виховання і самовиховання” (1965р.) застерігав шкільну педагогіку від неминучості виникнення потреби перевиховання людини у випадку відсутності навчання її самоорганізації. В.О.Сухомлинський трактував поняття

„самоорганізація” як уміння „примусити себе”, адже, як писав давньоримський політичний діяч і філософ Сенека, „найсильнішим є той, хто має владу над собою”.

Переклавши дані синергетики на навчальну діяльність, ми дійшли таких висновків: самоорганізація навчальної діяльності має за мету впорядкування навчальних дій курсанта, шикувати їх в єдину чітку систему, спрямовану на досягнення певного навчального результату, тим самим удосконалюючи процес навчання; курсанта необхідно навчити самостійно організовувати власну навчальну діяльність, що буде сприяти її активізації, оптимізації й удосконаленню.

У педагогічних дослідженнях поняття „самоорганізація” почало використовуватись для визначення одного з принципів організації навчального процесу. Самоорганізація як принцип чи процес досліджувалась педагогами і психологами у контексті вивчення організації навчальної діяльності чи організованості суб'єкта навчання.

Останнім часом з'явилися роботи, присвячені вивченню особливостей самоорганізації в учнів шкіл (Н.І.Мурачковський, Л.Г.Охтіна, А.Г.Сороковий та ін.); у студентів денних відділень вищих навчальних закладів (Т.Н.Болдишева, Т.А.Губайдуліна, Т.Добровецька, В.І.Донцов, Н.С.Копейна, Ю.М.Пароходов, Н.М.Пейсахов, Н.К.Тутишкін та ін.); у аспірантів (К.М.Варшавський, Е.Х.Нізамов, І.А.Трофімова та ін.); в учнів ПТУ та коледжів (Н.А.Аверін, Л.Б.Ітельсон, Е.С.Львов, Т.В.Новаченко, В.В.Чебишева та ін.); у студентів заочної форми навчання (М.Аргинбаєв, В.П.Надимський та ін.). Особливості курсантів вищих військових начальних закладів з проблеми формування в них самоорганізації навчальної діяльності на даний час висвітлені значно менше (Г.М.Гмизіна, Ю.В.Приходько).

Самоорганізація більшістю авторів розглядається у зв'язку із різними аспектами навчальної діяльності: формування навичок раціонального ведення навчальної діяльності (В.І.Андрєєв, Т.Н.Болдишев, В.Н.Донцов,, А.М.Колесова, В.Д.Кукушкін, Н.І.Мурачковський, Ю.Н.Пароходов, А.Г.Сороковий, Н.І.Тутишкін та ін.); організація самостійної роботи тих, хто

навчається (В.Граф, В.Я.Ляудіс, Н.Д.Нікандров та ін.); здійснення самовиховання (А.Я.Арет, А.А.Бодальов, І.І.Чеснокова та ін.); самоорганізація особистості у діяльності (А.С.Копеїна, Н.І.Соболева, І.А.Трофімова та ін.). Наведені дослідники доводять, що чим вищий рівень самоорганізації у тих, хто навчається, тим успішніше виконуються ними вказані види діяльності. І тим ширше у них можливості самореалізації та творчого самовираження у діяльності.

В педагогіці і психології досі відсутнє єдине науково обґрунтоване визначення «самоорганізації».

В.Н.Донцов самоорганізацію представляє як усвідомлену роботу людини над собою з метою удосконалення інтелектуальних, емоційних й морально-вольових рис характеру в діяльності, спрямованій на вирішення суспільно і особистісно значущих задач[3]. Н.К.Тутишкін під самоорганізацією людини розуміє її здатність швидко, послідовно й творчо надувати досвіду попередніх поколінь у сфері раціональної організації розумової праці[27]. Г.Н.Серіков визначає самоорганізацію студента як прагнення так змінити свою особистість, щоб успішно виконувати завдання самостійної навчальної роботи[16]. Ряд авторів (О.В.Марусова, О.Н.Первушина, П.С.Риженков, А.П.Ситніков та ін.) під самоорганізацією студента розуміють здатність самостійно виробляти оптимальний індивідуальний стиль навчальної діяльності[14].

Таке різноманіття думок можна пояснити, по-перше, тим, що наведена категорія вивчається у двох аспектах: психологічному і педагогічному. По-друге, самоорганізація є складним багаторівневим утворенням, досліджуючи яке різні автори акцентують увагу на різних його сторонах. По-третє, до аналізу самоорганізації вчені застосовують різні підходи. Ми в подальшому під самоорганізацією навчальної діяльності будемо розуміти діяльність слухача, курсанта, що спонукається й спрямовується цілями самоуправління та самовдосконалення власної навчальної роботи, та здійснюється системою інтелектуальних дій, спрямованих на вирішення задач самостійної раціональної організації і здійснення своєї навчальної праці.

Для розуміння ролі самоорганізації у навчальній діяльності курсантів розглянемо

функції самоорганізації, сутність і структуру відповідного поняття, проаналізуємо існуючі підходи.

На важливість формування у тих, хто навчається самоорганізації як вміння вчитися вказують С.І.Архангельський, Ю.К.Бабанський, А.А.Вербицький, М.І.Д'яченко, Л.А.Кандибович, А.Г.Молібог, Н.М.Пейсахов та ін.. Ю.К.Бабанський підкреслює, що «формування вміння вчитися має велике виховне значення, тому що сприяє напрацюванню любові до праці, добросовісності, дисциплінованості, організованості, почуття часу та інших цінних особистісних якостей». Отже, самоорганізація виконує виховну функцію.

Вдосконалення процесуальної сторони навчальної діяльності виступає важливою умовою підвищення ефективності навчальної праці, покращення показників успішності тих, хто навчається, та попередження їх перевантаження. Невміння регулярно працювати, організовувати себе негативно відображається на результатах навчальної праці навіть у учнів в високо розвинутих здібностях (В.Граф, В.Н.Донцов, Н.С.Копеїна, В.Я.Ляудіс та ін.). Таким чином, можна казати про освітню функцію самоорганізації.

В ряді робіт (Н.М.Пейсахов, Ю.Н.Кулюткін, Г.С.Сухобская та ін.) говориться про розвиваючу функцію самоорганізації. Виконання будь-якої діяльності, в тому числі навчальної, потребує певного рівня розвитку здібностей, психічних властивостей, особистісних характеристик учня. Відповідно, навчаючи курсантів самоорганізації, ми тим самим будемо сприяти розвитку в них вказаних якостей.

Л.І.Уманський і В.Н.Донцов відокремлюють також управляючу і регулюючу функції самоорганізації [3].

Я.О.Устінова та В.Н.Худяков на основі ідей синергетики також визначають функцію упорядкування навчальних дій.

Близькою до цілей нашого дослідження нам здається позиція відомого російського вченого-психолога В.Н.Донцова. На його думку, сутністю самоорганізації є «вирішення тим, хто навчається, цілого ряду організаційних задач щодо проектування цілей навчання у системі інших цілей, щодо планування та здійснення навчальної діяльності наодинці з собою у визначеному

темпі й ритмі з метою досягнення успіху в ній»[3]. У якості основних структурних компонентів даного поняття В.Н.Донцов виділяє гностичний, проектувальний, конструктивний, комунікативний і власно-організаційний.

В.В.Давидов розглядає самоорганізацію як вид навчальної діяльності, в структурі якої він виділяє самоконтроль (прогнозуючий, поетапний, підсумковий) і самооцінку. Самооцінка як процес самоорганізації й саморегуляції особистості розглядається також у працях В.Н.Козієва, І.С.Кона, Ю.Н.Кулюткіна, Г.С.Сухобської, І.І.Чеснокової та ін..

С.Б.Даняров і Б.Н.Дегтярьов визначають самоорганізацію як вміння дисциплінувати свою роботу, підпорядкувати її певному режиму, що гарантує високий рівень досягнень в будь-якій діяльності, в тому числі навчальній [5]. Автори серед обов'язкових умов для формування самоорганізації розумової праці у студентів називають: наявність достатніх вольових якостей особистості; вміння планувати роботу; наявність навичок самоконтролю і самооцінки; дотримання режиму роботи та гігієни праці; володіння раціональними прийомами, навичками розумової праці.

А.К.Громцева до структурних компонентів самоорганізації відносить: усвідомлення мети роботи, визначення шляху її раціональної реалізації, планування процесу роботи, планування подальшої діяльності, економну та продуктивну витрату часу[4]. А.А.Кірсанов до вищеперелічених компонентів додає вміння організувати робочого місця[9].

С.Б.Єлканов і В.І.Андрєєв центральними елементами у структурі самоорганізації вважають планування діяльності, самооцінку і самоконтроль за її ходом і результатами, раціональне використання часу і засобів діяльності[1,8].

Думка С.Б.Єлканова та В.І.Андрєєва, на наш погляд, виявляється найбільш узагальненою і легко проектується на проблему активізації і оптимізації навчальної діяльності курсантів вищих військових навчальних закладів. Навчальна діяльність, як будь-яка інша, має власну структуру, етапи здійснення. Отже, її необхідно вміння організувати: свідомо і раціонально спланувати, при цьому чітко визначити задачі, цілі, методи, засоби

виконання навчального завдання; критично проаналізувати умови роботи; попередити помилки, під час виконання навчального завдання потрібно проводити самопостереження й фіксувати у пам'яті результати спостереження за своєю роботою, обирати найбільш раціональні шляхи і способи рішення навчальної задачі й способи самоконтролю та виправлення помилок. Вочевидь, формування і розвиток у курсантів перелічених вище вмінь самоорганізації навчальної діяльності буде сприяти вдосконаленню останньої.

Ю.Н.Кулюткін і Г.С.Сухобська підходять до проблеми самоорганізації з точки зору аналізу структури пізнавальної діяльності дорослої людини в процесі її навчання і самоосвіти[12]. Під механізмом самоорганізації вони розуміють саморегуляцію і самоконтроль пізнавальної діяльності, які визначають мотиваційно-ціннісну основу пізнавальних процесів. Через використання цих процедур людина як суб'єкт діяльності довільно, активно й самостійно планує, програмує і здійснює будь-яку свою діяльність. Чим вищий рівень самоорганізації, тим ефективніше здійснюється діяльність.

І.А.Трофімова визначає сутність самоорганізації як психологічного механізму управління людською діяльністю[18]. Самоорганізація передбачає усвідомлення суб'єктом всієї складності структурно-функціональної побудови діяльності. Функції самоорганізації, на думку І.А.Трофімової, виражаються у змінненні сфер життєдіяльності особистості та представляють собою процеси самонавчання, самоосвіти й самовиховання. До структури самоорганізації автор включає у якості контрольованих параметрів всі елементи діяльності, що виконується: цілі, операції діяльності, самооцінку, стиль самоорганізації та результати діяльності.

Якщо розглядати самоорганізацію як психологічний механізм управління навчальною діяльністю, то його формування у курсантів безумовно впливатиме на їх навчання. Дійсно, вміння задати ціль діяльності дає можливість обрати адекватні шляхи й способи її здійснення. Вибір й застосування раціональних способів досягнення навчальних цілей дозволяє скоротити час і сили, що витрачаються на вирішення навчальних задач. Адекватна самооцінка створює потребу пошуку

оптимальних шляхів досягнення найкращих результатів навчальної діяльності та стимулює необхідне напруження сил в учня. Стиль самоорганізації інтегрує три перших компоненти. А результати навчальної діяльності будуть залежати від успішності функціонування її механізму.

М.І.Д'яченко, Л.А.Кандилович, Н.С.Копейна, В.А.Крутецький, Н.М.Пейсахов, Н.І.Рейнвольд, І.В.Страхов та ін. трактують самоорганізацію з позиції особистісного підходу. Н.С.Копейна на основі результатів комплексного дослідження індивідуально-психологічних особливостей особистості студентів та їх зв'язку із успішністю навчання дістає висновку, що поняття «самоорганізація» поєднує різні психологічні категорії, що представлені в особистості різнорівневими властивостями, які визначають прийняття суб'єктом стратегії діяльності, виступаючи інтегральним фактором самоорганізації. Н.С.Копейна визначає самоорганізацію як «усвідомлену сукупність мотиваційно-особистісних якостей, що узгоджуються із індивідуальними особливостями суб'єкта, оптимально впроваджуваними у прийомах і результатах діяльності»[10], і, у відповідності до цього, визначає три основних структурних компоненти

самоорганізації: мотивація, стиль навчальної діяльності, самопізнання. Ми вбачаємо такий погляд на самоорганізацію доречним та таким, що узгоджується із точкою зору на неї як на діяльнісне утворення.

Отже, у психології та педагогіці існують різні підходи до визначення сутності і структури поняття «самоорганізація». Однак, в будь-якій трактовці самоорганізація навчальної діяльності виступає невід'ємною її частиною і безпосередньо впливає на її ефективність.

Аналіз науково-методичного матеріалу дозволяє зробити висновок про те, що у педагогіці та психології проведено достатньо багато досліджень з питань самоорганізації навчальної діяльності. Самоорганізація є основним компонентом системи самоуправління навчальною діяльністю та ступінь її сформованості у курсантів вищих військових навчальних закладів багато в чому обумовлює їх активність у навчальній діяльності та ефективність їх навчання. Ми вважаємо, що підготовка курсантів до здійснення самоорганізації і самоконтролю навчальної діяльності буде здійснюватися більш ефективно, якщо до формування даних якостей підходити з позиції їх діалектичної єдності, формуючі культуру самоорганізації.

### Література

1. Андреев В.И. Определение границ применения последовательного метода учения на основе оценки уровней сформированности исследовательских умений и способностей учащихся. // В сб. "Воспитание познавательной активности и самостоятельности школьников". – Казань, 1975, С.67-81.
2. Бабанский Ю.К. Педагогика. – М.: Просвещение, 1988, – 480с.
3. Бабанский Ю.К. Рациональная организация учебной деятельности. – М.: Знание, 1981, – 96с.
4. Громцева А.К. Формирование у школьников готовности к самообразованию. – М.: Просвещение, 1983, – 145с.
5. Давыдов В.В. Проблемы развивающего обучения: опыт теоретического и экспериментального психологического исследования. – М.: Педагогика, 1986, – 240с.
6. Данияров С.Б., Дегтярев Б.Н. Самоорганизация и навыки умственного труда студентов. – Фрунзе, 1985, – 76с.
7. Донцов В.Н. Учебная самоорганизация студентов как фактор успеваемости: Дис... канд. пед. наук. – Л.: 1977, – 256с.
8. Елканов С.Б. Профессиональное самовоспитание учителя. – М.: Просвещение, 1986, – 144с.
9. Кирсанов А.А. Учить учиться – основа активизации познавательной деятельности учащихся. // В сб. "Воспитание познавательной активности и самостоятельности учащихся". – Казань, 1969, Вып.№67, С.18-31.